

Канадський постмодерністський роман в аспекті формування професійної компетенції майбутніх учителів англійської мови

О. М. Заїковська

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Corresponding author. E-mail: o_zajikovski@yahoo.com

Paper received 12.02.19; Accepted for publication 16.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-191VII57-14>

Анотація. У статті йдеться про формування професійної компетенції майбутніх учителів англійської мови. Метою статті є розкриття значення художньої національної літератури, зокрема канадського постмодерністського роману, у процесі оволодіння іноземною мовою. Стверджується, що засвоєння національних концептів як елементу культурної компетенції через використання автентичної англоканадської літератури сприяє ефективному оволодінню іноземною мовою.

Ключові слова: професійна компетенція, канадський постмодерністський роман

Вступ. Введення безвізового режиму в ЄС та безмежні можливості подорожування та працевлаштування за кордоном відкриває двері для продуктивної міжкультурної комунікації. Тому на сучасному етапі велика увага приділяється навчанню іноземної мови як у середній школі, так і у вищих навчальних закладах, особливо коли це стосується студентів – майбутніх учителів англійської мови. Часом володіння великим словниковим запасом та знання граматичних структур є недостатнім для вільного спілкування іноземною мовою, відтак формуванню професійної компетенції студентів спеціальності Філологія (англійська мова та література) приділяється велика увага у науковому лінгвістичному та педагогічних дискурсах.

Огляд публікацій з теми. Професійна компетенція, услід за О. Вовк [2], є багатогранним поняттям, яке передбачає володіння іноземною мовою на загальнофілологічному, практичному, лінгвокраїнознавчому та професійно-педагогічному рівнях. Іншими словами, це здатність розуміти і передавати інформацію, будуючи цілісні та логічні речення у різних соціальних культурних контекстах, володіючи особливостями вербальної і невербальної семіотики та методами і прийомами навчання інших іноземної мови. Різні аспекти професійної компетенції неодноразово ставали предметом дослідження як зарубіжних, так і українських дослідників, відтак у науковому дискурсі питання професійної компетенції студентів – майбутніх учителів іноземної мови знайшло відображення у працях багатьох дослідників. Так, питання формування граматичної компетенції та конструювання мовних знань досліджувалося у працях О. Вовк [1], професійної компетентності студентів – майбутніх учителів англійської мови засобами автентичних документальних фільмів у науковій розвідці Л. Пашіс [4]; специфіка соціокультурної компетенції у праці Л. Рудакової [5]. Наразі спостерігається фокус саме на вивченні «взаємозв'язку культури, мови і свідомості» [3], проводяться дослідження мовної картини світу у носіїв окремої мови і створюються асоціативні словники [3] та словники-тезауруси, які мають полегшити завдання опанування іноземною мовою. Оскільки в сучасній науковій літературі вважається, що навчання мови і культури має відбуватися одночасно [2; 3], важливо дослідити, яким саме чином викладач має поєднати ці складові навчального процесу на заняттях з практики англійської мови спеціальності Філологія (англійська мова та література).

Мета. Мета цієї статті полягає у розкритті значення художньої автентичної національної літератури, зокрема канадського постмодерністського роману, у процесі формування професійної компетенції майбутніх учителів англійської мови.

Матеріали та методи. Матеріалом розвідки слугує роман сучасного канадського письменника Дугласа Коупленда «Раби Майкрософта», який використовується на заняттях домашнього читання з дисципліни «Практика англійської мови» зі спеціальності Філологія (англійська мова та література) на четвертому курсі навчання.

Результати. Вивчення будь-якої іноземної мови є довгим і кропітким процесом, який включає як знання лексичних одиниць і структур, так і знання тих умов, за яких використання цих одиниць і структур буде релевантним. Тобто, мається на увазі культурний компонент вивчення іноземної мови. За словами О. Кретової, навчання мови і культури має відбуватися на основі системи концептів [2; 3]. У науковому дискурсі концепт розглядається як «організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання» [6], тобто, ті умови, за яких ця одиниця пам'яті буде актуальною. У процесі навчання іноземної мови виникає багато проблем тоді, коли студенти, завчивши певний лексичний матеріал чи поняття, використовують його поза контекстом, створюючи абсурдність висловлювання. Це стосується, у першу чергу, ідіом, які можуть використовуватися лише за певних ситуацій. Ситуація, як одиниця організації навчального матеріалу і навчального процесу, вимагає включення елементів, що передбачають умови для залучення студентів до культури країни, мова якої вивчається [3]. Тому вільне володіння іноземною мовою досягається тоді, коли на основі лексичного матеріалу та граматичних моделей студент засвоює мову чужої культури, виявлену в національних концептах [3].

Національні концепти виявляють національний менталітет народу і сприяють вільному спілкуванню. Тому художня національна література має широко залучатися до навчального процесу вивчення іноземної мови. До тепер на заняттях з практики англійської мови студентам в основному пропонувалися зразки класичної британської чи американської літератури для вивчення лексичного та граматичного матеріалу з наступним обов'язковим виконанням певної кількості завдань.

Сучасна англоканадська художня література, яка деякий час залишалася осторонь навчального процесу вивчення іноземної мови в Україні як така та була маловідома українському читачеві, наразі може широко використовуватися для вивчення англійської мови, особливо, якщо це сучасний англоканадський постмодерністський роман. Канадська література перебуває на етапі інтенсивного розвитку, що пояснюється прагненням канадських письменників вписатися в міжнародний літературний процес та ствердити власну самобутність та відмінність від інших літературних зразків. Критики та літературознавці неодноразово вказували на «канадійність» та «творення канадської національної ідентичності» у творчості того чи іншого канадського письменника. Тому використання канадських творів на заняттях з практики англійської мови є цікавим з позиції саме канадських національних концептів, які проливають світло на певні моменти в історії країни та визначають специфіку менталітету, що і необхідно для вільного володіння іноземною мовою.

Прикладом сучасного англоканадського письменника, який активно продукує постмодерністські зразки англоканадської прози з акцентом на пошуку національної ідентичності, є Дуглас Коупленд. Англомовний академічний світ зацікавився постаттю Дугласа Коупленда після публікації його першого роману «Покоління Ікс» (*Generation X: Tales for an Accelerated Culture*, 1991), що відразу став культовою подією на північноамериканському континенті. Роман здобув світове визнання через своєрідне авторське сприйняття літературно-художніх і соціокультурних тенденцій, які характеризували канадську літературу кінця ХХ – початку ХХІ століття. Наразі творчий здобуток письменника налічує більше десяти романів, есе та документальну прозу. Сформований останніми роками підхід до творчості Дугласа Коупленда дає можливість для значної кількості інтерпретацій його багатогранної художньої спадщини. Дослідники К. Скіназі, Е. Тейт, М. Вілвок відзначають, що невід'ємною ознакою творів письменника є канадійність, іншими словами, національна ідентичність. У канадському літературознавстві національна ідентичність представлена теорією «double vision», що була сформульована Н. Фраєм [9]. Ця теорія трактується як подвійне сприйняття канадцами мови, часу, природи та Бога. Для Н. Фрая проблема національної ідентичності у Канаді пов'язана з локусом: суворі природні умови та страх перед перешкодами сприяли формуванню своєрідної ідеї — «гарнізонної ментальності», яка визначається колективною мораллю і сильним відчуттям спільноти.

Грунтуючись на метафорі «гарнізонної ментальності», канадський літературознавець М. Етвуд сформулювала центральний символ Канади — виживання (*survival*), який до певної міри відображає сутність існування людини. Дослідниця інтерпретує концепт виживання з позиції віктимності, виокремлюючи чотири типи: 1) заперечення віктимності; 2) визнання віктимності та пояснення її законом буття; 3) визнання віктимності, але не підкорення долі; 4) творення антивіктимності [7]. Концепція виживання з позиції віктимності, що окреслює канадську «гарнізонну ментальність», знаходить відображення в романах-

дистопіях, в яких акцентується розчарування канадців як у довколишньому середовищі, так і в соціальному устрої. Відтак, основними концептами, які окреслюють канадську національну ідентичність, є «гарнізонна ментальність» та «виживання».

На заняттях з практики англійської мови, зокрема домашнього читання, студентам спеціальності Філологія (англійська мова та література) пропонується твір «Раби Майкрософта» (*Microserfs*, 1995) [8], який поділений на десять частин. Кожна частина відповідає одному заняттю з практики англійської мови. Студенти знайомляться з біографією письменника та готують презентацію, присвячену його культовим романам, обґрунтовуючи власний вибір. На дотекстовому етапі роботи з романом студенти мають опрацювати лексичний матеріал з тем «Character», «Generation Gap», «Family Values» та виконати низку завдань: перефразувати слова та фрази, знайти синоніми/ антоніми; пояснити значення таких понять як «garrison mentality» та «survival» у канадській літературі, користуючись словниками та енциклопедією. Студенти дізнаються, що фраза «garrison mentality» має певну історію походження саме в канадській літературі. Історично склалося так, що гарнізонами вважалися спільноти людей, які проживали на оточеній території, тісно пов'язаних спільними законами моралі й об'єднаних ідеєю виживання. Особа може залишити спільноту, однак цей вчинок вважається іншими зрадою. Історія формування таких гарнізонів датується періодом конізації Канади, зокрема провінцій Онтаріо і Квебеку, що відображено в літературі цих територій. Гарнізони формувалися з *Gardens, Covenants and Exiles*. Історія гарнізонів – це історія вигнання повстанців з колоній на території США, історія *Covenant*, які залишилися відданими Британській Короні.

На текстовому етапі студенти мають прочитати частину з роману «Microserfs», акцентуючи увагу на ситуаціях, в яких використовуються зазначені слова та фрази. На післятекстовому етапі студентам пропонується охарактеризувати персонажів, використовуючи зазначені слова/ фрази та лексичний матеріал з тем «Character», «Generation Gap» і «Family Values»; драматизувати певні уривки з роману, які зосереджують увагу на побуті, устрої життя та особливостях такого собі «гарнізонного містечка»; охарактеризувати позиції «виживання», які репрезентують персонажі роману. Студент починає знайомитися з гарнізонно-ментальним суспільством у момент, коли письменник зображає місцевість, де проживають самі кодувальники. Частина Редмонда, де розташований будинок, натякає на неосвоєний дикий простір «атмосферою загубленої в хащах альпійської хатини: будівля розміщена на густо порослому майданчику, у глухому куті, біля верхівки стрімкого пагорба, біля підніжжя якого розташовані ще два будинки від компанії Майкрософт» [8]. Занедбаний стан будинку стає знаком попередження вторгнення чужинців, на яких менш за все чекають відірвані від зовнішнього світу «технари»: «Будинок практично схований від сонячного проміння, тому вкритий мохом і водоростями, задня веранда майже прогнила, а її двері підперті хокейною клюкою, щоб ніхто чужий не зміг порушити спокій їхнього провінційного помешкання» [8]. На подвійність

сприйняття канадської реальності вказує й спосіб поділу кімнат у будинку: у кожного є власна спальня при одночасному існуванні спільних підвалу, кухні, столової і вітальні, які поєднує відсутність широко бюджетної ідеї дизайну інтер'єру, що і «передає атмосферу гуртожитку» [8]. Співмешканці не зацікавлені в оздобленні спільних кімнат, тому вони завалені речами, які залишилися від попередніх кодувальників. Сформульований Н. Фраєм принцип «гарнізонно-ментального» суспільства простежується в тому, що кодувальники намагаються триматися разом, проживаючи в одному будинку та створивши неформальну спільноту – «прикордонне містечко», що сприяє їхньому виживанню за іманентної присутності образу їхнього боса Білла (праобразу Білла Гейтса). Білл – віртуальна постать, яка стала не лише їхнім ідеалом для наслідування, а й Великим Братом (Big Brother). Відтак, Білл як бос американської компанії для працівників із канадським світоглядом постає алегорією сусіди-колонізатора. Крім того, виживання мешканців «прикордонного містечка» зумовлюється суворо регламентованими правилами. Студентам дається завдання охарактеризувати ці правила, наводячи цитати з роману. По-перше, усі «технарі» повертаються до містечка на машинах, тому практично ніколи на вулицях не чути ніяких голосів. По-друге, образи персонажів вибудовуються за допомогою характеристик, які вказують на визначене коло інтересів. По-третє, всі кодувальники перебувають у «медіаскейпі» (термін Д. Харвея), що відкидає будь-який натяк на ідентичність та характеризується віртуальністю, мультимедійністю та інтерактивністю. Роман демонструє боротьбу жителів «прикордонного містечка» за власну культурну ідентичність, коли вони почуваються повністю залежними від навколишнього середовища, що в романі втілюється в образі американської корпорації. «Гарнізонна ментальність» технарів репрезентує опір, на який натрапляє колонізована культура, коли прагне заявити про власні цінності у навколишньому середовищі.

Проаналізувавши зміст роману, охарактеризувавши персонажів та виявивши сутність «гарнізонної ментальності», студенти переходять до наступного етапу роботи з текстом – аналізу композиційно-структурних елементів твору. Студенти дізнаються, що у романі простежується чіткий зв'язок між змістом твору, а саме фрагментарністю існування «прикордонних містечок» з його формою – фрагментарністю викладу думок. Нова форма оповідної манери письменника демонструє тезу Маршала Маклюєна «засіб – це повідомлення» і стає підтвердженням того, що в інформаційну добу спосіб викладу думок такий важливий як і сам зміст повідомлення.

Сучасний постмодерністський роман надає читачеві можливість самому конструювати сюжетну лінію та вибудовувати траєкторію подій, що сприяє активному залученню студентів до побудови власної версії

роману англійською мовою. До того ж, інформаційні технології активно залучаються письменниками до царини художньої літератури, відтак спостерігаються різні жанри сучасного постмодерністського роману. Відтак, твір Дугласа Коупленда «Раби Майкрософта» є стилізованим під електронний щоденник роман, сторінки якого нагадують спілкування друзів в Інтернеті та містять чисельні посилання. Присутність у романі кількох текстових планів – основної оповіді, вплетених мікрооповідей та маргінальних вставок – свідчить про гіпертекстові елементи побудови книги. Основна оповідь розгалужується завдяки електронним листам, вирізкам із газет, опису мережових ігор, звітам про відвідані семінари та конференції. З одного боку, одночасна присутність різних текстових фрагментів передбачає появу конкретних зв'язків, з іншого – вони існують самостійно та ізольовано, що є важливим засобом підтримання ЗзикуЗійності гіпертекстового простору. Гіпертекстова побудова твору надає можливість студентам створити власну версію подій та написати: а) альтернативну версію подій; б) продовження зображених ситуацій; в) додати власні мікрооповіді до загальної канви роману. Статус автора роману спонукає студента дуже ретельно ставитися до вибору лексичних одиниць та граматичних форм англійської мови, продумуючи їх релевантність у конкретних ситуаціях, оскільки написана частина буде доступна для читання та коментування не лише для викладача, але й для інших студентів.

Роман постмодерністської доби відзначається тим, що автор відображає середовище сучасної людини за допомогою нових художніх засобів. Такими засобами у романі «Раби Майкрософта» постає графічна неоднорідність, яка відображає специфіку мислення людини комп'ютерної епохи. Письменник виходить за межі літературного, застосовуючи літературні (оповідна техніка та стилістика) та друкарські (шрифт, верстка і стилістика) засоби впливу на читача. Очевидно, роман не може існувати без комп'ютерних символів, знаків та програм, які стають рушійною силою сюжету, адже саме вони передають атмосферу існування людини у віртуальній реальності комп'ютерної епохи. У романі простежується нетипова для художньої літератури різна візуальна презентація інформації та наближення її до електронної форми. Студентам пропонується виявити рівні інтертекстової єдності та класифікувати їх. Так, на заняттях презентуються такі топіки як а) електронні повідомлення; б) факси; в) газетні статті; г) звіти про відвідані конференції.

Висновки. Таким чином, сучасний англоканадський постмодерністський роман може використовуватися на заняттях з практики англійської мови з метою формування професійної компетенції студентів – майбутніх учителів англійської мови, зокрема вивчення культури та історії канадського суспільства та таких національних концептів як «гарнізонна ментальність» та «виживання».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Е.И. Использование сетевых моделей в обучении иностранному языку // Сучасна філологія, методика викладання іноземних мов та теорія і методика професійної освіти у міжнародному просторі мови та культури : Збірка матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. – Черкаси : ФОП Велівченко В.О., 2012. – С. 120–123.
2. Вовк О.І. Формування англомовної граматичної компетенції у студентів-філологів: норма й узус // Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збір-

- ник наукових праць. Випуск 2. – Черкаси : Вид. Ю.А. Чабаненко, 2011. – С.186–191.
3. Кретова О.І. Формування мовної картини світу в межах лінгвокультурного підходу // Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збірник наукових праць. Випуск 7. – Черкаси: вид. ФОП Гордієнко Є. І., 2017. – С. 107–113.
  4. Пашіс Л.О., Приймак О.І. Формування професійної компетенції студентів – майбутніх учителів англійської мови засобами автентичних документальних фільмів // Сучасна філологія, методика викладання іноземних мов та теорія і методика професійної освіти у міжнародному просторі мови та культури : Збірка матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. – Черкаси : ФОП Велівченко В.О., 2012. – С. 160–165.
  5. Рудакова Л.П. Взаємодія соціокультурної інформації в рідній та іноземних культурах // Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збірник наукових праць. Випуск 2. – Черкаси : Вид. Ю.А. Чабаненко, 2011. – С. 211–217.
  6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. Полтава : Довкілля, Київ, 2006. – 716 с.
  7. Atwood M. Survival: A Thematic Guide to Canadian Literature / Margaret Atwood. – Toronto : Anansi, 1972. – 287 p.
  8. Coupland D. Microserfs / Douglas Coupland. – New York : HarperCollins, 1995. – 400 p.
  9. Frye N. The Double Vision: Language and Meaning in Religion / Northrop Frye. – Toronto : University of Toronto Press, 1991. – 88 p.

REFERENCES

1. Vovk O. The Use of Net Models while Teaching a Foreign Language // Modern Philology, Teaching Methodology of Foreign Languages and Theory and Methods of Professional Education in the Frameworks of Language and Culture. 2012, P. 120–123.
2. Vovk O. The Formation of Anglophone Grammatical Competence of Philologist Students: the Standard and the Usage // National Philology: Theoretical and Methodological Aspects. 2017, 186–191.
3. Kretova O. Formation of the Language Picture of the World within the Framework of a Linguocultural Approach // National Philology: Theoretical and Methodological Aspects. 2017, 107–113.
4. Pashis L., Pryimak O. The Formation of Professional Competence of Students – Future Teachers of the English Language by Means of Authentic Documentaries // Modern Philology, Teaching Methodology of Foreign Languages and Theory and Methods of Professional Education in the Frameworks of Language and Culture. 2012, P. 160–165.
5. Rudakova L. The Interaction of Sociocultural Information in Native and Foreign Cultures // National Philology: Theoretical and Methodological Aspects. 2017, 211–217.
6. Selivanova O. Modern Linguistics: Encyclopedia of Terms / Olena Selivanova. – Kyiv, 2006. – 716 c.

Developing Professional Competence of ELT by Use of Canadian Postmodern Novel

O. M. Zaikovska

Abstract. This article deals with the developing of professional competence of ELT. The article aims to expose the role of contemporary Canadian fiction, particularly Canadian postmodern novel while teaching English. The author claims that mastering national concepts as elements of cultural competence by the use of contemporary Canadian novel promotes effective foreign language learning.

Keywords: professional competence, Canadian postmodern novel.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu